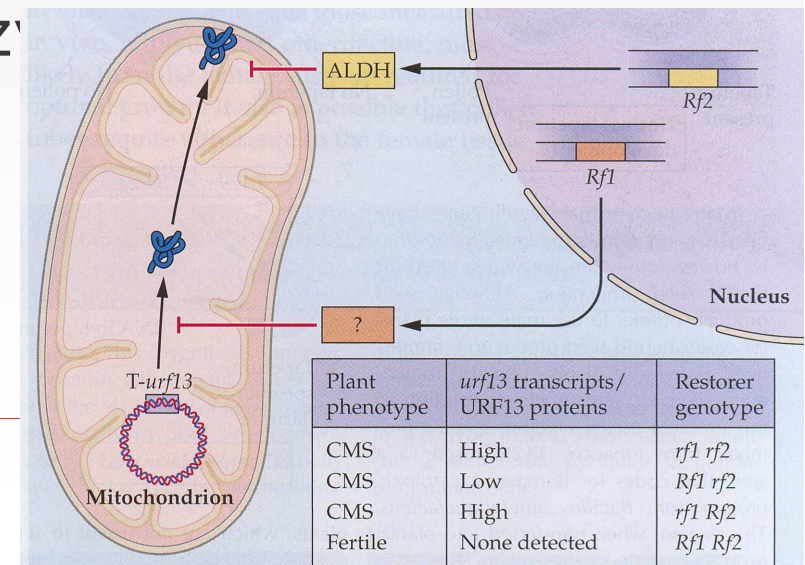

Mt DNA a cytoplazmatická samčí sterilita (CMS) u rostlin

- ❑ CMS kódována mitochondriálním genomem
- ❑ 150 druhů, 20 čeledí
- ❑ Kukuřice – 3 plazmotypy **cmsT**, **cmsS**, **cmsC**,
- ❑ více jaderných genů obnovy **Rf1**, **Rf2**, **Rf3**, **Rf4** až **Rf8**
- ❑ Mt gen *URF-13* tvoří aldehydy toxické pro mitochondrie buněk tapeta
- ❑ *Rf2* tvorba alkoholdehydrogenáz odstraňuje toxické látky

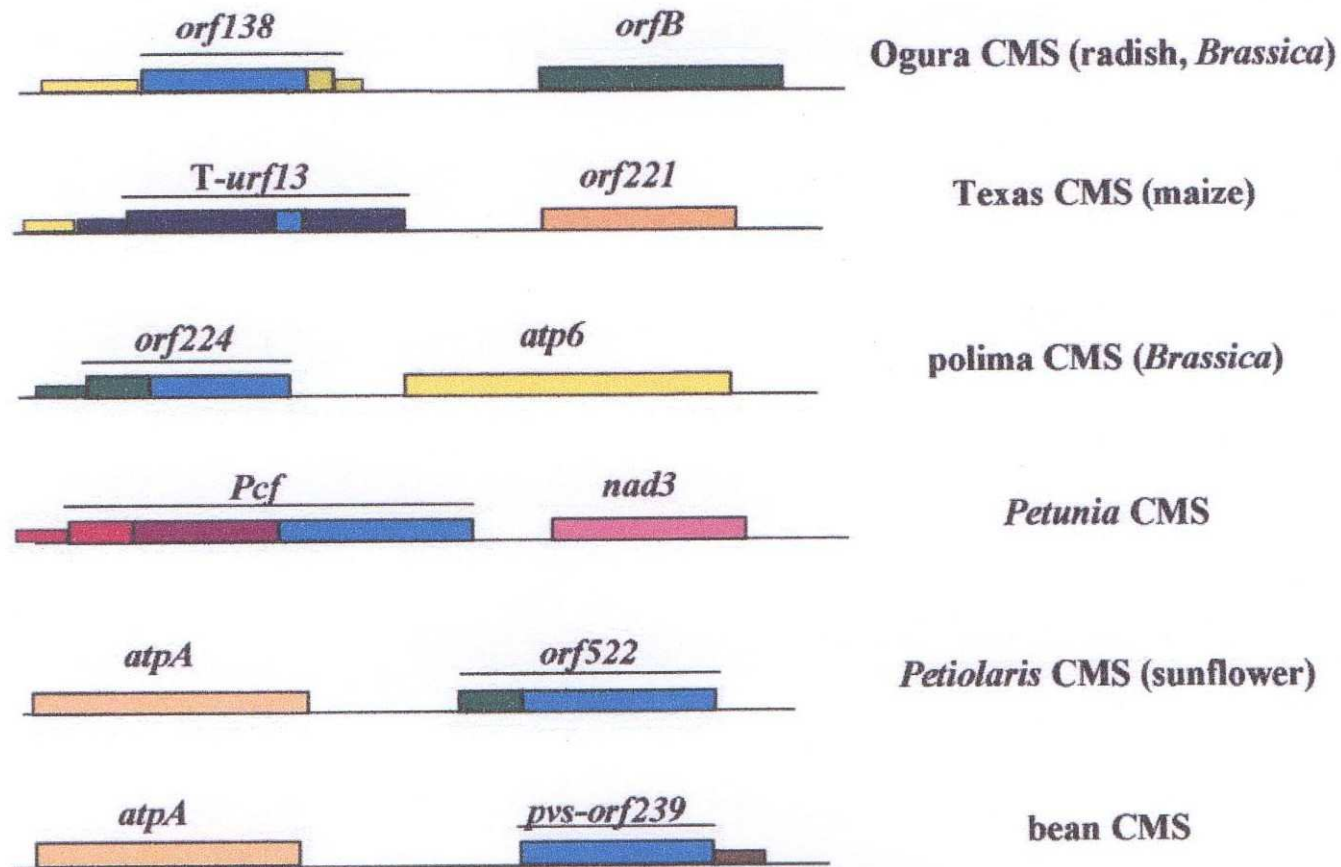
Využití samčí sterility ve šlechtění

- ❑ Výroba hybridního osiva
- ❑ Heterózní šlechtění

Klonované mitochondriální geny pro CMS u jednotlivých rostlinných druhů

Chimérický charakter genů – obsahují sekvence z různých genů i jaderných

Chloroplastové genové inženýrství rostlin

Historie

- ❑ **1980** První introdukce izolovaných chloroplastů do protoplastů
  - ❑ Biolistická metoda transformace (bombardování mikroprojektily)
  - ❑ **1988** První plastidová transformace zelené řasy *Chlamydomonas reinhardtii*
  - ❑ Mutant v genu *atpB* po bombardování mikroprojektily s DNA wt *atpB* genu = introdukovaný gen opravil původní nefunkční gen
atpB – gen pro podjednotku ATP syntázy
  - ❑ Úspěšná komplementace, stabilní integrace do plastidového genomu
-

Plastidy rostlin jsou ideálními kandidáty pro genové inženýrství

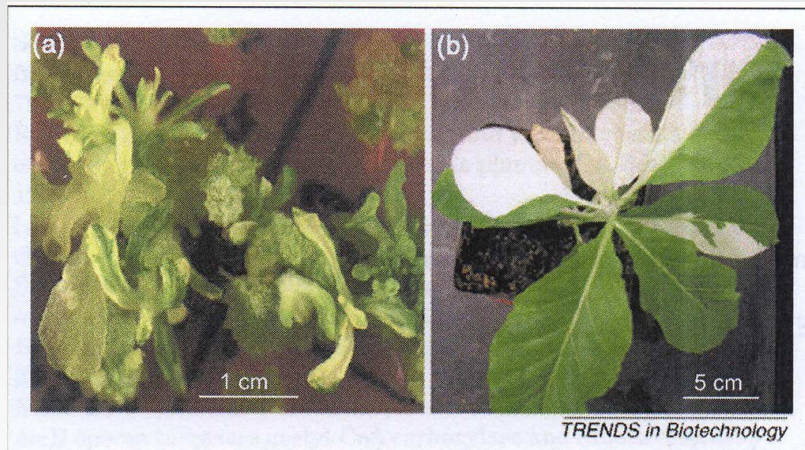

Výhody

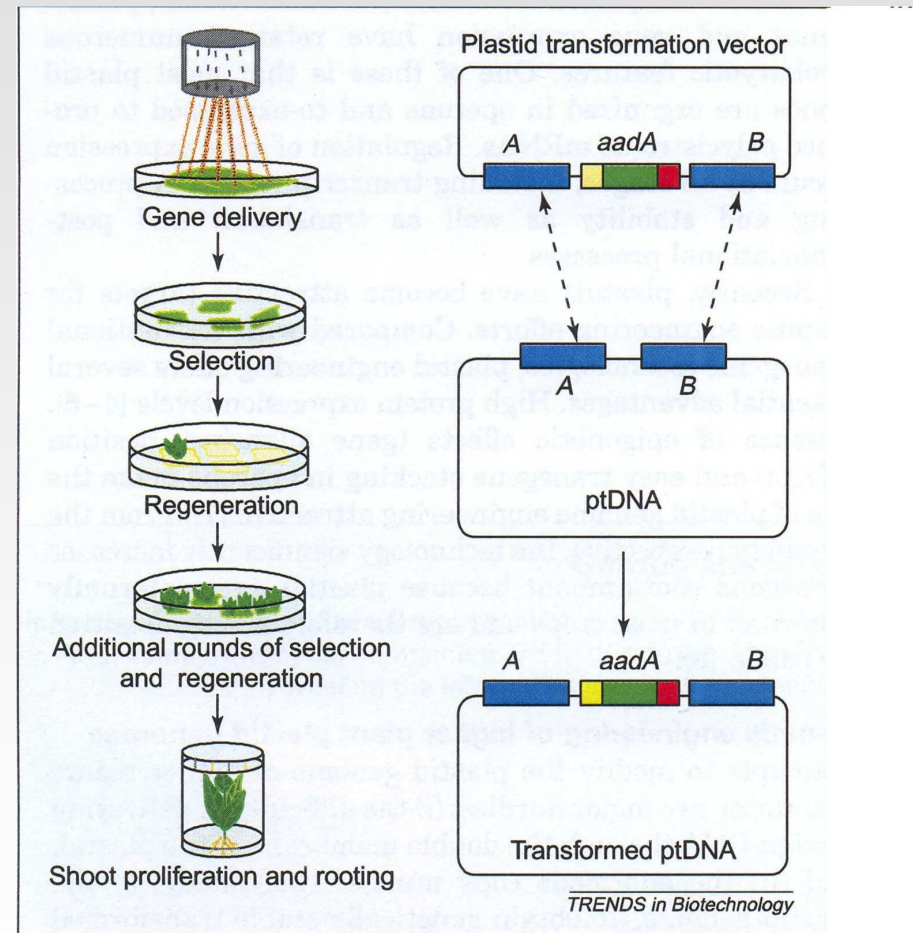
- ❑ 1. Vysoká úroveň exprese plastidových genů
  - ❑ *Kolik kopií každého genu je obsaženo v 1 buňce potenciálně transformované?*
  - ❑ 2. Maternální dědičnost
  - ❑ 3. Absence pozičního efektu – viz způsob introdukce transgenů homologní rekombinací
  - ❑ 4. Absence epigenetických vlivů – nedochází ke změnám v regulaci genů a k jejich umlčování
-

Introdukce transgenů do cpDNA homologní rekombinací

Inaktivace cp genu pro fotosyntézu
Transformací (gen Rubisco)

Regenerace rostlin Bílé sektory –
po transformaci homoplazmie
-organogeneze
-somatická embryogeneze
podmínky *in vitro*

aadA – kóduje rezistenci k antibiotiku spektomy-
cinu a streptomycinu

Místo začlenění transgenů

až

Tvorba funkčního proteinu

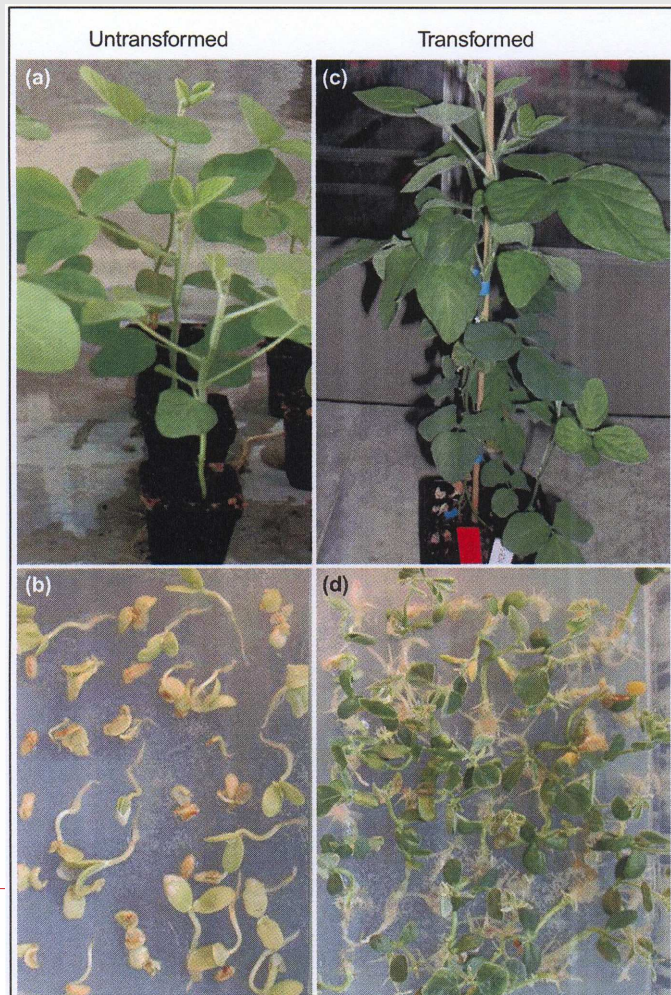
- Poznatky plastidové genomiky – sekvenování cpDNA, nezbytnost pro tvorbu vektorů
- Vektory pro transformaci – univerzální vektor neexistuje
- Efektivní regenerace rostlin somatickou embryogenezí
- Vyloučení genů pro antibiotika z vektoru
- Stabilní integrace a stabilní exprese genu
- Tvorba funkčního proteinu
- Ekonomická produkce cizích proteinů

?Bezpečnost - rizika?

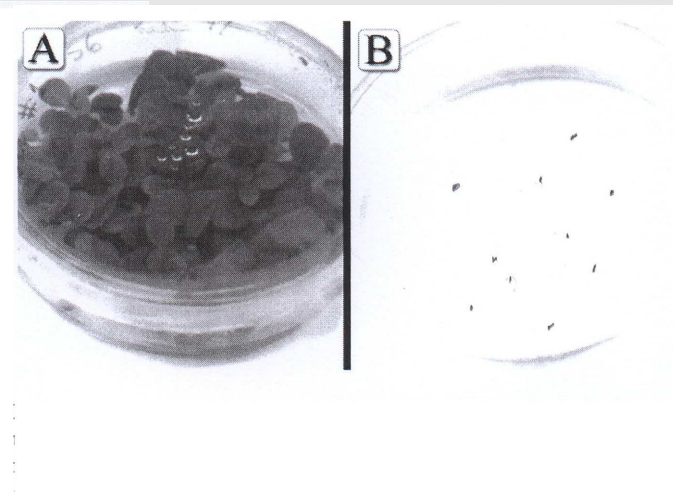

Rezistence k antibiotiku u transgenních rostlin

Sója

TRENDS in Biotechnology

Potomstvo F1
transgenní x wt   wt x transgenní

Praktické aspekty chloroplastového inženýrství

Cíle

Zlepšení agronomických vlastností

- Rezistence k hmyzu
  - Rezistence k herbicidům
  - Rezistence k chorobám – původci bakterie, houby
  - Tolerance k suchu
  - Tolerance k zasolení
  - Fytoremediace
-

Terapeutické proteiny

Biomateriály

Průmyslové enzymy

Spektrum druhů

- Tabák
- Mrkev
- Bavlník
- Sója

Rezistence k herbicidům

Glyfosát

- Totální herbicid, inhibuje enzym EPSPS nezbytný pro syntézu aromatických aminokyselin. Rostlina uhynie.
- Transformace geny pro necitlivost ke glyfosátu: Gen EPSPS z bakterie obsahuje bodovou mutaci, proto není gen glyfosátem blokován. Funkce enzymu je zachována.
- Chloroplastová transformace *Petunia hybrida*
- Gen *aroA* mezi geny *trnI* a *trnA* v jedné IR
- nebo *rbcL* a *accD* v LSC
- Rezistence vůči 5 mM glyfosátu (10x vyšší než letální)
- 250x vyšší exprese ve srovnání s expresí v jaderném genomu

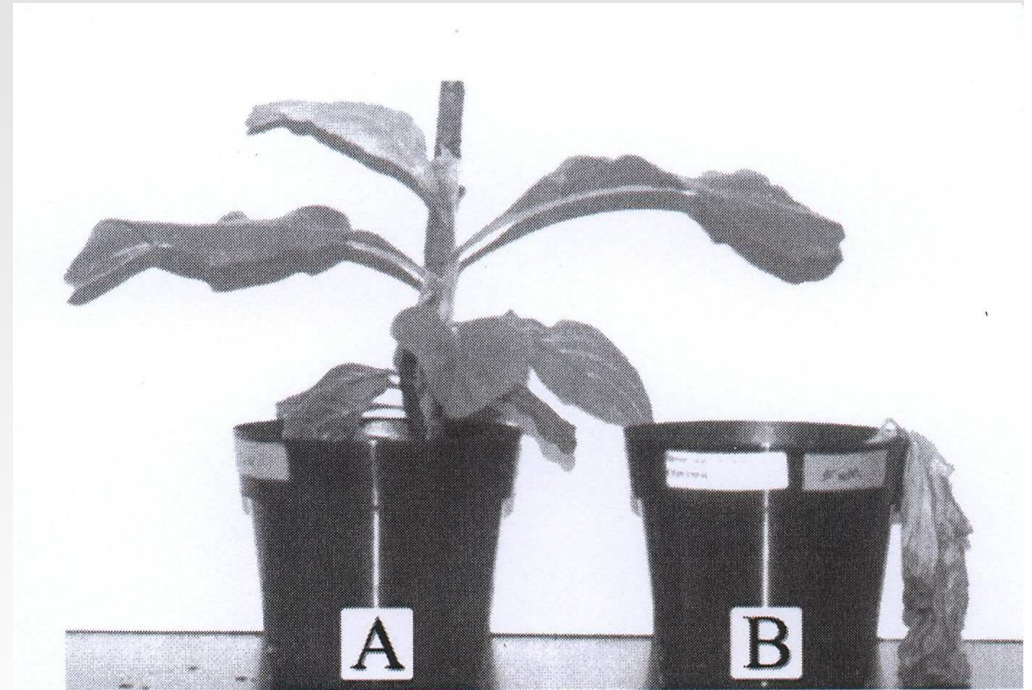
Fosfinotricin

Totální herbicid, blokuje enzym glutaminsyntázu, který odbourává amoniakové ionty. Rostlina uhynie vlivem hromadění amoniaku.

Transformace tabáku geny pro necitlivost k herbicidu

Gen *bar* z bakterie – kóduje enzym, který přeměňuje herbicid na netoxickou sloučeninu

Nižší exprese genu, dostatečná polní rezistence

Rezistence k hmyzu

- Geny *Cry* pro hmyzí protoxiny z *Bacillus thuringiensis*. Toxické pro larvální stadia hmyzu.
  - Receptory v trávicím traktu hmyzu vážou specificky protoxiny – toxický účinek. Specifita = určitý gen *Cry* proti určitému druhu škodlivého hmyzu.
  - Transformace tabáku: Operón *Cry2Aa2* obsahuje geny *Cry2Aa2* gen pro vlastní toxin *orf1, orf2* geny pro chaperony, které zajišťují tvorbu funkčního protoxinu
  - 46% celkových proteinů chloroplastu (tsp – total soluble protein)
-

Škůdce tabáku černopáska
Transformace cpDNA tabáku
Účinná exprese genů a
účinná výsledná rezistence

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Heliiothis peltigera 348

Rezistence k patogenům

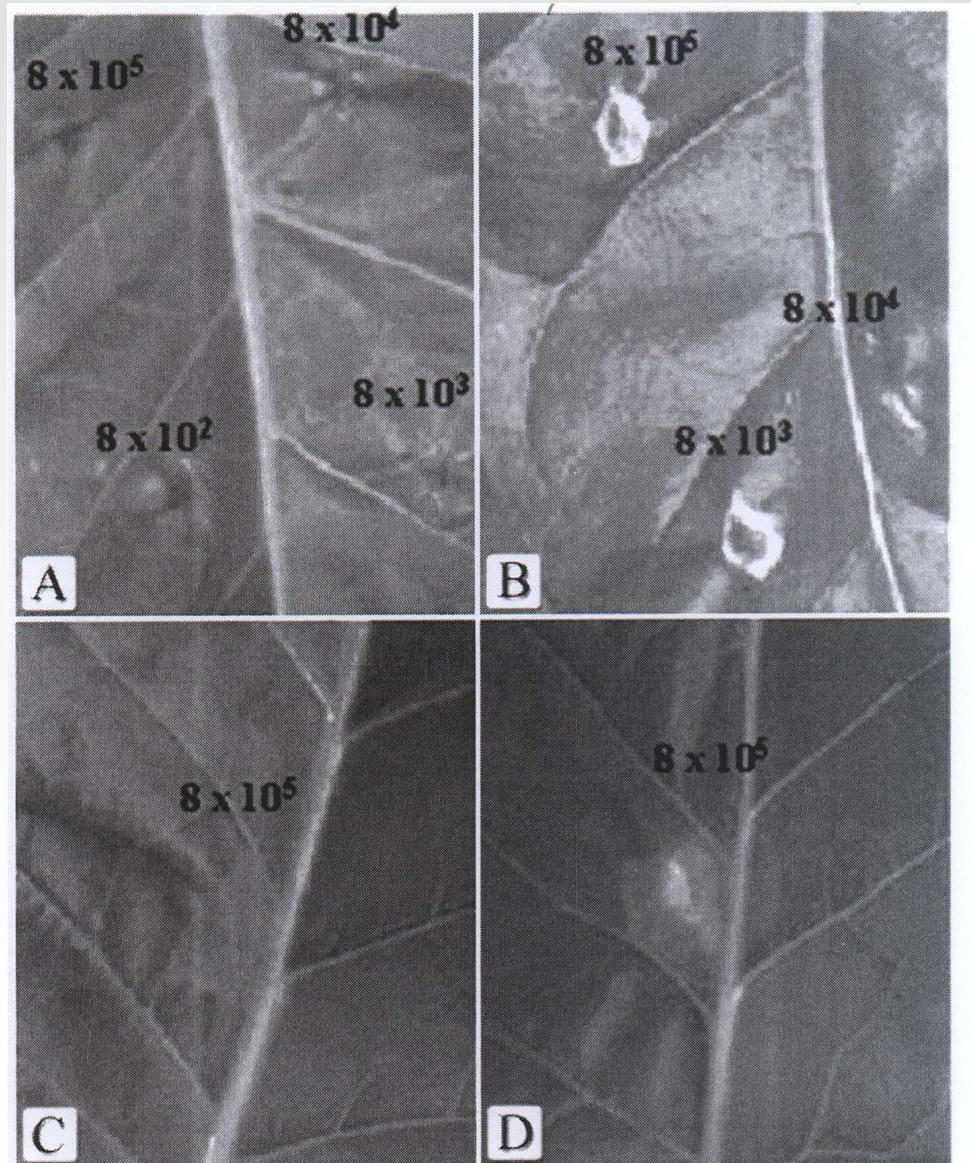
- **MSI-99** syntetický analog magaininu-2, antimikrobiální peptid – izolovaný ze sekretů kůže drápatky vodní
  - Mechanismus jeho působení:
vysoce specifický pro negativně nabitě fosfolipidy přítomné ve vnější membráně bakterií a hub,
agregace peptidů a tvorba pórů v membráně – lyze buňky = destrukční účinek na membránu bakterií
  - Účinný vůči širokému spektru mikroorganismů
  - Transformace genem pro MSI-99
  - Vysoká účinnost exprese, dostatečná ochrana rostlin proti bakteriálním a houbovým patogenům
-

Funkčnost antimikrobiálního proteinu MSI-99 u rostlin vůči patogenním mikroorganismům

Transgenní

Netransgenní

Tabák

Rezistence k suchu

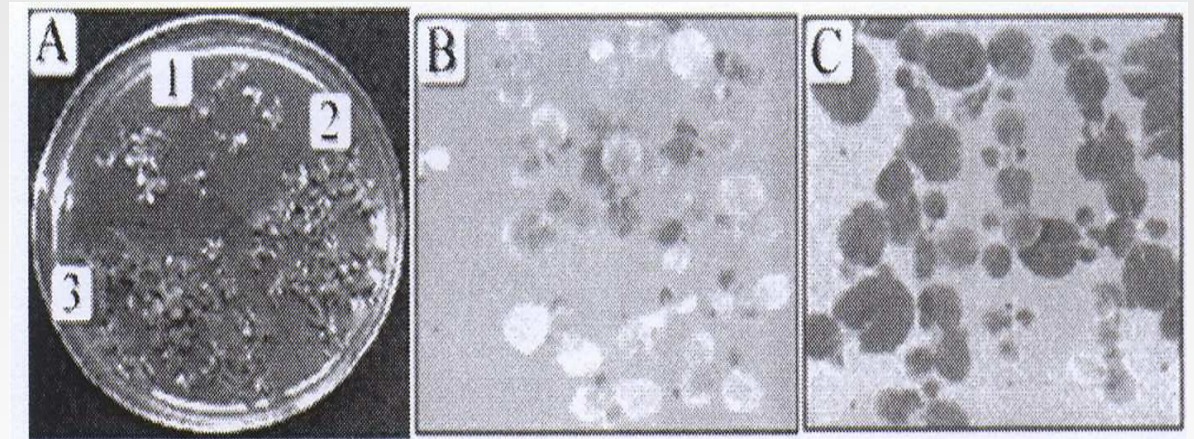
□ Osmoprotektanta

- nízkomolekulární látky regulující příjem a zadržování vody

□ Trehalóza

Gen *TPS1* – Trehalózo-fosfát syntáza

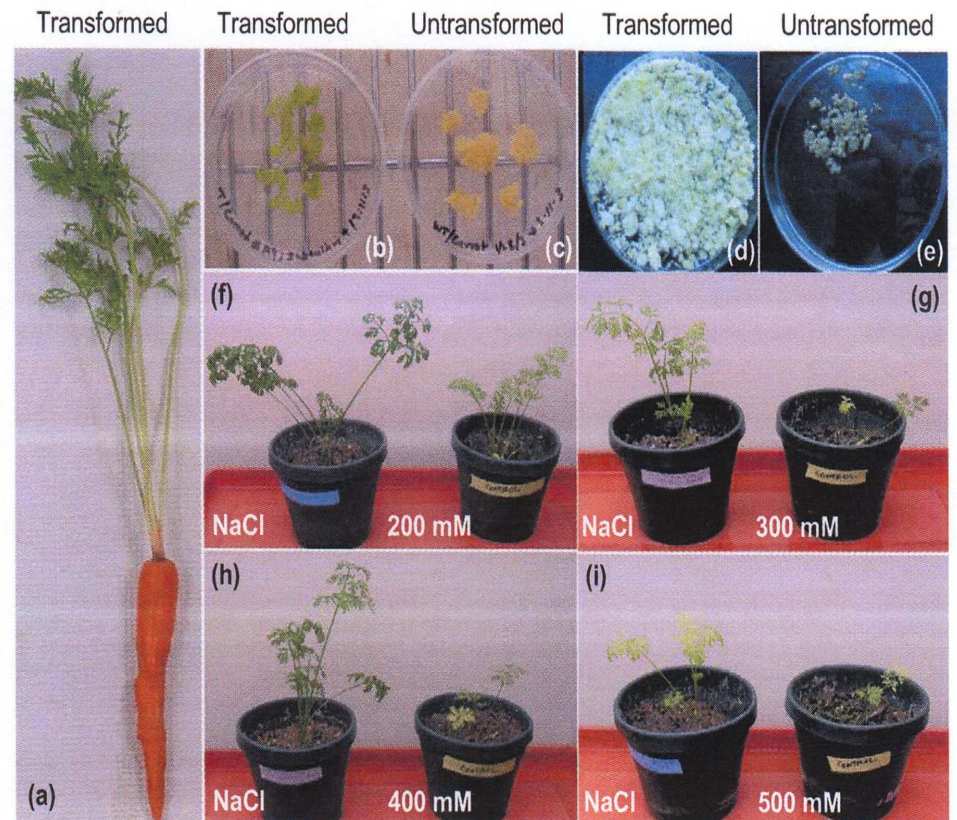
□ 25x vyšší akumulace trehalózy než při jaderné transformaci

Tolerance k solím

- **Osmoprotektanta**
- **Glycin betain** se akumuluje v některých rostlinách po působení sucha nebo při vyšších koncentracích solí v půdě
- Gen *badh* – enzym betainaldehyd dehydrogenáza přeměňuje toxický betainaldehyd na netoxický glycin betain a β -alanin betain
- Účinnost: transgenní rostliny mrkve rostou při 400 mM NaCl (úroveň halofyt)

Fytoremediace

Bezpečné a cenově efektivní odstraňování toxických chemikálií z prostředí pomocí pěstování rostlin

Rtuť

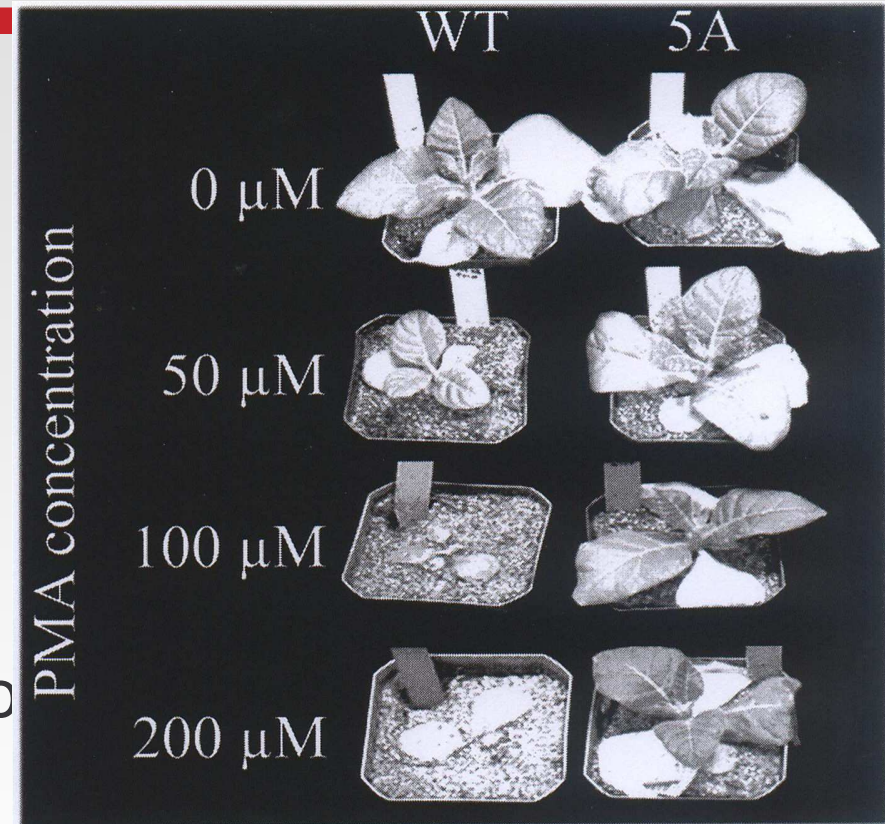
Nejtoxičtější je organická rtuť

Geny – pro bakteriální enzymy

merA – reduktáza

merB – lyáza

Test pomocí vysoce toxického fenyl acetátu rtuti – **PMA**

Transgenní rostliny rostou až do koncentrace 400 μM PMA.

Plastidy jako bioreaktory farmakologických látek

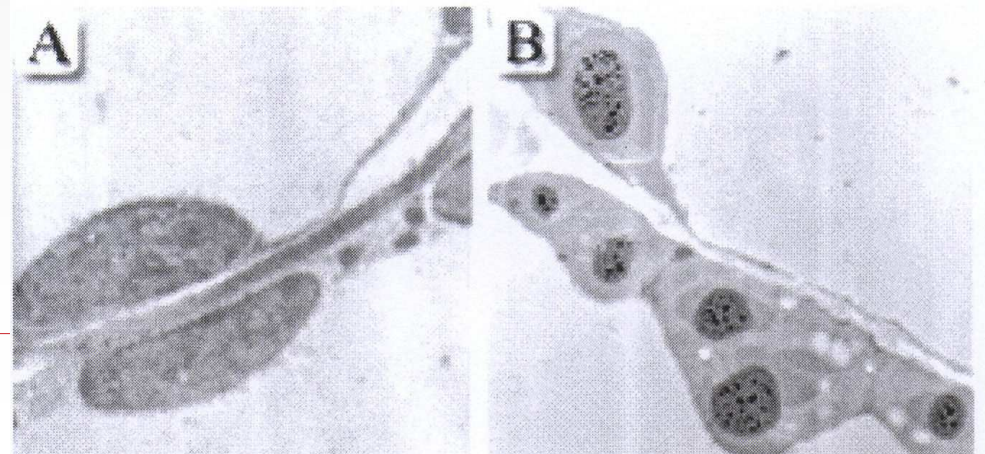

Lidský somatotropin

- Léčba trpasličího vzrůstu u dětí, Turnerova syndromu, chronického selhání ledvin
- Gen *hST*
- 7% tsp

Albumin lidského séra

- Tvoří 60% proteinů krevního séra. Náhrada krve při traumatických stavech
- Gen *HSA*

Antimikrobiální peptidy

- MSI-99
- Efektivní i vůči lidským patogenům, efektivní i vůči bakteriím rezistentním k řadě léčiv (*Pseudomonas aeruginosa*)
- Po transformaci tabáku buněčný extrakt účinný vůči rezistentním bakteriím
- 21,5% tsp

Lidský interferon

- Glykoprotein produkovaný bílými krvinkami jako odpověď na napadení organismu virem.
  - Funkce jako léčivo při virových infekcích, leukemii i proti nádorům (ledvin, kůže, sarkomu, malignímu lymfomu, mnohočetným myelomům aj.)
  - Účinek – tlumí metabolismus některých buněk, tlumí projevy genů odpovědných za nádorovou přeměnu buňky
  - Transgenní tabák
- Interferon α 19% tsp
IFN α 2b léčba leukemických buněk
Interferon γ 6% tsp

Monoklonální protilátky

- Immunoglobuliny (Ig)
- Chrání tělo proti toxickým látkám a pronikajícím patogenům
- Protilátka Guy's 13 účinná vůči *Streptococcus mutans*
- psbA regulační sekvence + gen Guy 13 – exprese IgA-G

Studium problematiky na začátku

Výhoda - cena

Bioreaktory pro vakcíny

- Vakcína cholery
Gen - podjednotka toxinu cholery CTB β
- Vakcína antraxu
- Vakcína moru
- Zvířecí vakcíny – psí parvovirus

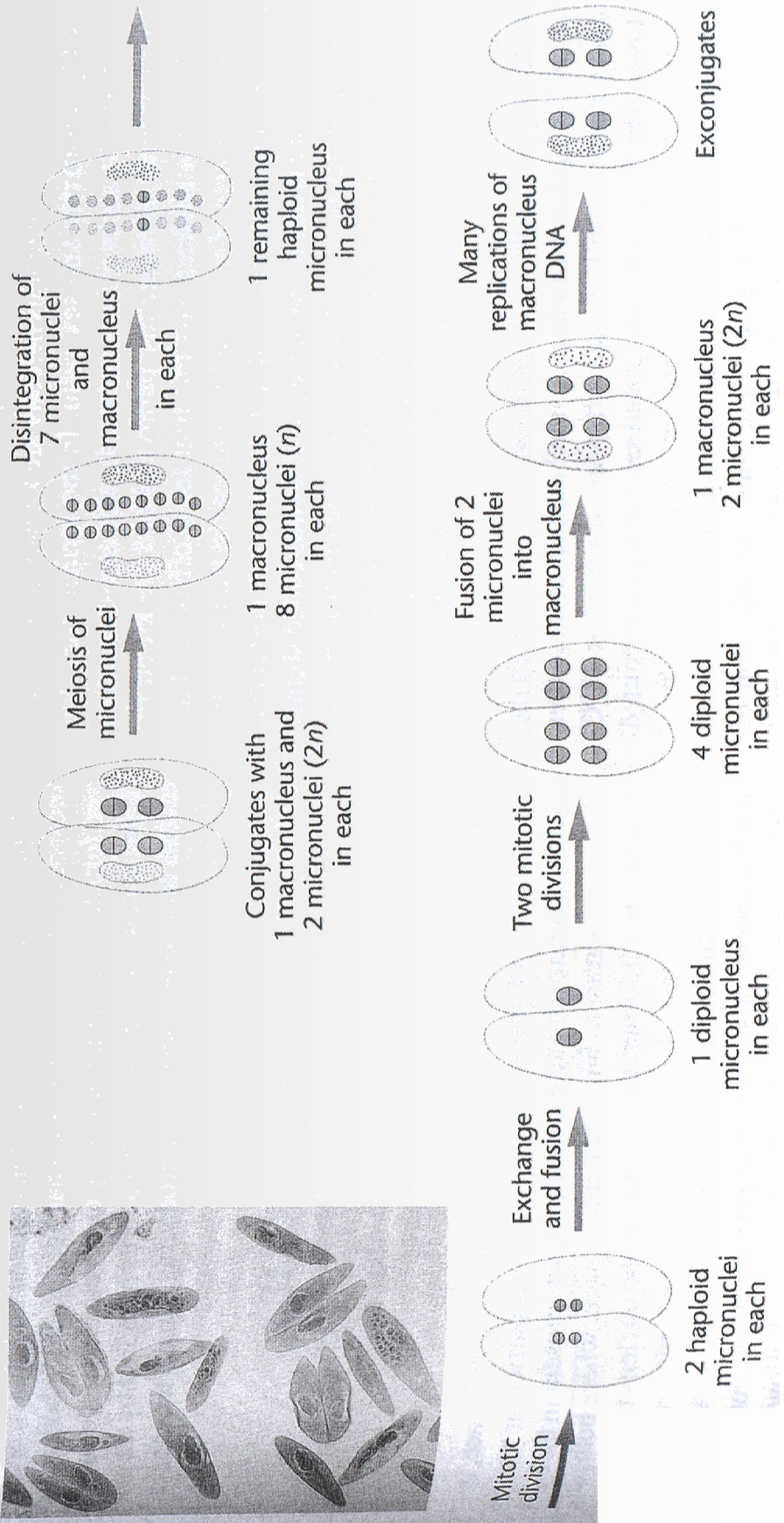
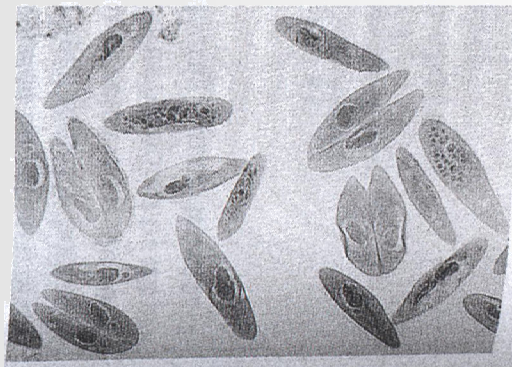
Další příklady mimojaderné dědičnosti

Symbiotické infekční částice

Paramecium aurelium

- 40. léta 20. st Tracy Sonneborn
  - Symbiotické infekční částice **kapa** s vlastní DNA, 100 až 200 na buňku
  - Toxin **paramecin** – kmen killer
  - Jaderný gen *K* determinuje odolnost k paramecinu
  - Reprodukce – pohlavní výměna konjugací
-

Drosophila melanogaster

- Kmeny citlivé k CO₂
- Virové částice **sigma**

Drosophila bifasciata

- V potomstvu pouze dcery při 21°C a nižších
- V cytoplazmě samic symbiotický mikroorganismus, letální pro samečky